

VI. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 341.174

Колесник В. Ю.,

асистент кафедри теорії та історії держави і права,
Чернівецького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОСВІТИ

У даній статті розглядається процес становлення та розвитку освітньої політики Європейського Союзу із моменту формування даного інтеграційного об'єднання та до теперішнього часу. Автор виділяє ключові етапи розвитку освітньої політики ЄС та визначає сучасні тенденції в даній сфері.

Ключові слова: Європейський Союз, спільні політики Європейського Союзу, політика Європейського Союзу у сфері освіти, Лісабонська стратегія 2010, «Європа - 2020».

В данной статье рассматривается процесс становления и развития образовательной политики Европейского Союза с момента формирования данного интеграционного объединения и до настоящего времени. Автор выделяет ключевые этапы развития образовательной политики ЕС и определяет современные тенденции в данной сфере.

Ключевые слова: Европейский Союз, общие политики Европейского Союза, политика Европейского Союза в сфере образования, Лиссабонская стратегия 2010, «Европа - 2020».

This article examines the process of formation and development of the educational policy of the European Union since the formation of the integration association and to date. The author outlines the key stages in the development of educational policy of the EU and identifies current trends in this field.

Key words: The European Union, common policy of the European Union, European Union policy in the field of education, the Lisbon strategy in 2010, «Europe – 2020».

Постановка проблеми. Однією з ознак розвитку сучасного суспільного життя є міждержавна інтеграція, яка зачіпає не тільки політичні та економічні відносини, але також відносини в соціальних сферах. Однією із плідних систем взаємодії європейських держав на сучасному етапі є співробітництво у сфері освіти. Освіта як комплексний процес підготовки людини до життя і трудової діяльності має величезне соціально-економічне значення. Країни Європейського Союзу (далі ЄС) характеризує високий рівень освіти, викладання і освіченості населення, підготовки кваліфікованих кадрів і, як наслідок, значний відсоток кваліфікованої робочої сили на ринку праці. Високий ступінь інтеграції економік держав-членів, відбування можливостей для безперешкодного пересування мешканців цих країн по всій території Союзу диктує необхідність інтеграції систем освіти та професійного навчання з метою збільшення якості, різноманітності професій і мобільності працівників на ринку праці, створення сприятливих умов для реалізації громадянами Союзу права на освіту для підвищення якості освіти в цілому [1, с. 502-503]. Освітня сфера є однією з найважливіших на шляху інтеграції до об'єднаної Європи – впровадження європейських норм і стандартів в освіті сприятиме підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього середовища.

У цьому контексті актуальності набуває дослідження процесів становлення та розвитку освітньої сфери Європейського Союзу та визначення сучасних тенденцій в даній сфері.

Аналіз дослідження даної проблеми. Питанню формуванню та розвитку європейського освітнього простору, дослідження освітньої політики Європейського Союзу присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема Н. Вільчинської, О. Краєвської, О. Ковальчука, М. Ларионової, О. Локшини, В. Пашкова та ін. Однак, процес

становлення та розвитку освітньої політики ЄС розглядається в основному через призму формування європейського освітнього простору, ядром якого є Болонський процес. В даному контексті актуальним є висвітлення саме історії формування, розвитку та сучасних тенденцій освітньої сфери Європейського Союзу як однієї із політик даної організації.

Метою даної статті є комплексне дослідження особливостей становлення та розвитку освітньої політики Європейського Союзу та визначення пріоритетних напрямків у даній сфері на сучасному етапі європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Складовою європейської інтеграції є співпраця держав-членів у різних сферах суспільного життя, які у Європейському Союзі прийнято іменувати спільними політиками. У свою чергу спільною політикою називають набір рішень, правил, заходів і кодексів поведінки, ухвалених спільними інституціями, що були засновані групою держав, і впроваджуються спільними інституціями і державами-членами. Головним елементом у спільній політиці є визначення спільного інтересу в завданнях, які ставить перед собою європейська спільнота, і заходах, які для цього застосовуються [2, с. 12-13]. Однією із таких спільних політик Європейського Союзу є політика у сфері освіти.

На початкових етапах європейської інтеграції установчі договори Європейського Союзу не приділяли особливої уваги сфері освіти і містили лише поодинокі згадки про дії Співтовариств у цій галузі в контексті створення та забезпечення функціонування спільного ринку [1, с. 503]. Так, положення першого установчого акту ЄС – Договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі, який був підписаний у Парижі 1951 року, взагалі не містили положень присвячених освітній політиці [3]. Що стосується наступного установчого акту – Договору про створення Європейського економічного співтовариства, підписаного у Римі 1957 року, положення про соціальну політику не включали освітню сферу у перелік основних напрямів діяльності Співтовариства. Однак, ст.ст. 118, 125 та 128 даного Договору містили положення про необхідність поглиблення співпраці між державами-членами у сфері професійної освіти та

перепідготовки, та передбачали право Ради Європейського Союзу (далі – Рада) у майбутньому приймати відповідні рішення з даного питання, які б здійснювали свій внесок у гармонійний розвиток як національних економік держав так і спільного ринку [4]. Таким чином, освіту Римський договір не розглядав як пріоритетний напрям, зокрема такий, як сільське господарство, фінанси чи митна політика. З цього приводу один із засновників Європейської спільноти, Жан Моне, скаже, що, на його думку, починати інтеграційні процеси в Європі потрібно було саме з освіти [5].

Тільки починаючи з 1970-х рр. в рамках Європейського економічного співтовариства стали проводитися деякі заходи щодо інтеграції в галузі освіти і в першу чергу в галузі професійного навчання. У 1971 році було прийнято «Спільні рекомендації для формування програми Співтовариств по професійній підготовці». В 1974 р. прийнята Резолюція міністрів освіти про співробітництво у сфері освіти, яка підтверджувала необхідність інституціоналізації європейського співробітництва у сфері освіти. Так, в результаті спільних напрацювань, Європейською Комісією було створено Комітет з освіти, який презентував усі країни-члени в особі повноважних представників міністрів освіти. У 1975 році Регламентом Ради Європейського Союзу було створено Європейський центр по розвитку професійної підготовки [6, с. 21]. А, у 1976 році Радою було прийнято першу програму дій ЄС в галузі освіти, розроблену Комітетом з освіти [7, с.13]. В цілому вона включала питання навчання, наукових досліджень, компіляцій до поточної документації та статистичних даних у ряді освітніх галузей [8]. Для реалізації положень даної програми до співпраці у галузі освіти ЄС підключився орган збору даних Евростат (Eurostat), який надалі забезпечує аналітичний супровід освітньої політики.

З 1980 р. стартувала Європейська освітня інформаційна мережа (European Education Information Network – the Eurydice), яка мала на меті порівняння інноваційних ідей та перспективних практик у галузі освіти за умов європейської кооперації. Ця діяльність розвивалася у декількох напрямках, починаючи від розбудови академічних мереж (наукова співпраця навчальних закладів вищої освіти та наукових центрів), започаткування

спільної документації та збирання статистики до вироблення спільних механізмів освітньої політики ЄС [9]. Таким чином, прослідковується поступове формування як нормативної так і інституційної основ співробітництва держав Європейського Союзу у сфері освіти.

Переломною подією для розвитку компетенції Співтовариства у сфері освіти стала Перша доповідь ad hoc Комітету з концепції «Європа народів», представлена на засіданні Європейської Ради в березні 1985 р. У доповіді відкрито підкреслювалася значущість людських ресурсів, необхідність посилення компетенції і підвищення ролі Співтовариства в галузі освіти, як факторів, що спричиняють за собою подальшу, ще більш глибоку інтеграцію в економічній і соціальній сферах та підвищують конкурентоспроможність національних економік. Доповідь спонукала Спільноту більш чуйно звертатися до проблем освіти та професійного навчання в європейському масштабі [1, с. 503]. Підсумком цього стало поширення процесів інтенсифікації діяльності організації в галузі освіти в кінці 1980-х рр. шляхом впровадження різноманітних освітніх програм (як то Gravier, Petra, Esprit, Erasmus), створених з метою залучення до навчання більшої кількості молоді, які бажають отримати освітній досвід в європейському середовищі [10], шляхом обміну студентами, викладачами та учнями і, тим самим, сприяння співпраці між університетами, та надання відповідних повноважень Спільноті Маастрихтським договором у 1992 р.

Даний Договір був переломним у галузі освітньої політики на європейському рівні, оскільки в ньому вперше освітню сферу було включено до переліку політик Європейського Союзу. Питанням освіти були присвячені ст. 149–150 Договору ЄС, за яким Союз отримав, відповідно до принципу «субсидіарності», обмежені повноваження в цій сфері, при цьому відповідальність за зміст та реалізацію освітньої політики залишилися за державами. Його діяльність була обмежена підтримкою та доповненням дій держав-членів в окремих сферах для підсилення «духу європейства» [11]. Так, в Угоді наголошується, що важливі напрями освітньої діяльності ЄС спрямовуються на розвиток європейського виміру освіти,

зокрема через взаємовивчення і поширення мов країн-членів; підтримку обміну студентами і викладачами; розвиток обміну інформацією та досвідом із спільних питань для освітніх систем країн ЄС; заохочення ВНЗ до визнання закордонних дипломів та кваліфікацій. У Маастрихтському договорі було заявлено, що Співтовариство повинно внести вклад у розвиток якісної освіти, заохочуючи співробітництво між державами-членами і, якщо це необхідно, підтримуючи й розширюючи їхні дії. Розвиток європейського освітнього простору був проголошений новою ціллю освітньої політики ЄС за умови повної поваги відповідальності держав-членів за зміст навчання, структурну організацію систем освіти [12, с. 140]. Таким чином, в даному акті прослідковувалась відмова від уніфікації освітніх політик країн-членів – за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їхньою власною прерогативою. Тим не менш, в останні роки держави-члени демонструють все більше зближення та співпрацю у сфері освіти, що пов'язано із еволюцією, інтернаціоналізацією освіти, підготовкою до розширення.

Після Маастрихтського договору видано значну кількість важливих документів, пов'язаних з політикою освіти. Першою була Зелена книга 1993 р. «Про європейський вимір в освіті» («European Dimension of Education»), яка заохочує країни-учасниці розглянути майбутні напрями освітньої політики на європейському рівні і як ця політика повинна співіснувати з національними освітніми політиками [13]. Дискусія, викликана Маастрихтським договором і Зеленою книгою, спричинила вихід у світ в листопаді 1995 р. Білої книги «Викладання і навчання – на шляху до навчання суспільства» («Teaching and Learning - Towards the Learning Society») [14]. У 1996 році виходить ще одна Зелена книга «Освіта – Навчання - Дослідження. Перешкоди на шляху транснаціональної мобільності», («Education –Training – Research. The obstacles to transnational mobility») [15], яку прийняла Європейська Комісія, та, в якій визнала існування труднощів у втіленні ідей у життя. Подальша дискусія з приводу освітньої політики завершилася прийняттям впродовж 1996 - 1997 рр. двох важливих документів: «Навчання в інформаційному суспільстві – план дій Європейської освітньої ініціативи, 1996 – 1998» («Training in

Information Society Plan of Action of the European Education Initiative, 1996 – 1998») [16] та «До Європи знань» («Towards a Europe of knowledge») [17]. В даних книгах було визначено такі цілі формування європейської освітньої політики як: заохочення отримання нових знань (визнання навичок мобільності, мультимедійних навчальних програм); забезпечення співпраці шкіл та ділових кіл (підготовка кадрів, професійна підготовка); боротьба із соціальним відчуженням (школи другого шансу (second chance schools), європейські добровільні освітні послуги); знання трьох мов спільноти.

Для реалізації означених освітніх цілей за умов євроінтеграції країни ЄС продовжують впроваджувати спільні програми розвитку освіти, які сприяють європейській ідентифікації молоді. До них можна віднести інтегровані програми «Socrates» та «Leonardo Da Vinci», які охоплюють усі типи та рівні освіти та професійної підготовки. Зокрема, «Leonardo Da Vinci», розпочата у 1994 р., стала внеском у розвиток професійної підготовки молоді. Програма «Socrates» з 1995 р. об'єднала усі існуючі до цього часу програми у сфері освіти з метою розбудови «Європи знань» та поглиблення «європейського виміру в освіті», передбачаючи обмін студентів, учнів, викладачів та вчителів в академічній сфері, сприяючи мобільності громадян ЄС [10].

Наступним важливим актом, який вплинув на подальший розвиток освітньої політики Європейського Союзу став Договір, підписаний у 1997 році у м. Амстердам, який окрім того, що актуалізував питання реформування інститутів ЄС, визначив необхідність зосередження уваги та ресурсів на зайнятості громадян, а також забезпечення їх прав як громадян ЄС, що в першу чергу стосувалось питання освіти. Ст. 149 і 150 зафіксовано, що Співтовариство має дбати про високий рівень освіти шляхом пропагування співпраці між державами-членами у широкому спектрі різноманітних заходів, зокрема: сприяння мобільності громадян, реалізація спільних навчальних програм, створення мережі обміну інформацією та вивчення мов ЄС [18].

На початку нового тисячоліття (23-24 березня 2000 р.), на засіданні Європейської Ради у Лісабоні глави держав або урядів країн ЄС проголосили новий інноваційний етап розвитку

освітньої політики країн Євросоюзу – Лісабонську стратегію 2010. Новою стратегічною метою ЄС було проголошено перетворення Союзу до 2010 р. на «найбільш конкурентноздатну та динамічну, засновану на знаннях економіку світу, яка може забезпечити стійке економічне зростання і більше якісних робочих місць та більшу соціальну згуртованість» [19].

У документі зазначається, що держави ЄС для розбудови найбільш конкурентоспроможної економіки у світі до 2010 р. повинні:

- зменшити кількість молоді, яка зарано полишає навчання, не отримавши середньої освіти, до 10%;
- домогтися, щоб відсоток 25–24-річних громадян ЄС із закінченою середньою освітою становив не менше 85%;
- зменшити з 20 до 15,5 відсотків кількість 15-річних з неформованими навичками читання;
- довести частку тих, хто навчається упродовж життя, до 12,5% від усього дорослого працюючого населення (вікова група 26–64 роки) і у жодній країні – не менше 10%.

Очевидно, що проголошені наміри вимагають не тільки радикальної трансформації європейської економіки, але й ефективної модернізації соціальної сфери - у цьому контексті освіта посідає центральне місце у стратегії ЄС.

Зрозумілим стає також і те, що «принцип субсидіарності», який характеризується автономним функціонуванням національних систем освіти країн-членів (формат, за яким освітні інституції застосовують різні правила зарахування, працюють за різними навчальними планами, присуджують різні дипломи, ступені та кваліфікації тощо), вже не може повною мірою реалізувати проголошені у Лісабоні цілі [10]. Тому, у нових умовах ЄС переходить до використання «відкритого методу координації», який передбачає застосування стратегії, що включає розробку спільних для країн-членів політик, завдань та інструментів реалізації останніх [20, с. 55].

Практичною імплементацією проголошеного плану дій став документ Європейської Комісії «Доповідь про конкретні майбутні завдання для освіти та професійної підготовки у Європі» 2001 р. (Report on the concrete future objectives of

education and training systems), затверджений Європейською Радою на засіданні у Стокгольмі, який містить пропозиції щодо спільних дій країн-членів у сфері освіти до 2010 р. Зазначена доповідь стала першим документом, що пропонує уніфіковану стратегію розвитку національних освітніх політик. Стратегія включає три кардинальні цілі:

- підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС;
- спрощення доступу до усіх форм освіти протягом життя;
- посилення відкритості систем освіти та підготовки усьому світу [21].

Для реалізації зазначених цілей у 2002 році на зібранні міністрів освіти було затверджено План розвитку європейської освіти, який передбачав поліпшення якості та ефективності системи освіти, полегшення доступу до освіти для кожного та створення освітньої бази для зовнішнього світу [22, с. 58]. В даному документі наголошується, що освіта є однією із основ європейської соціальної моделі та повинна стати світовим еталоном якості до 2010 року. Із урахуванням цього в Плані містяться конструктивні шляхи реалізації вище зазначених проголошених цілей та індикатори для відслідковування успішності процесу [10].

Після завершення Лісабонської стратегії 2010 у своїх дослідженнях, проведених за дорученням Європейського Парламенту, Центр європейських реформ (Centre for European Reform), висловлює певне незадоволення результатами десятирічних освітніх ініціатив, окреслених у Лісабоні. Спостерігачі відзначають, що практично "жодна з цілей, які поставив перед собою ЄС у 2000 році, не була досягнута" і, що десятирічний період реформ збільшив і без того великий розрив між кращими і гіршими показниками успішності країн Євросоюзу [23]. Такий невтішний аналіз підтвердив, що ЄС на сьогодні, ще не є омріяною, опертою на знання економікою. Причиною таких труднощів стало послаблення темпів економічного зростання як у європейському так і у глобальному вимірах і як наслідок криза 2008 року, коли реальний європейський ВВП скоротився більш ніж на 4% у 2009 році, що і стало найбільш різким скороченням в історії ЄС.

Серед позитивних моментів втілення Лісабонських стратегій можна виділити посилення конвергенції процесів реформування й управління освітою у країнах Союзу та досягнення кількома державами-членами намічених цілей». Така позитивна динаміка підтверджує, що стратегії реформ повинні бути продовжені.

Економічна криза змусила Співдружність переглянути пріоритети європейської політики на наступне десятиліття. Продемонстровані невтішні результати досліджень лише посилили впевненість європейських державотворців, що освіта має першорядне значення і повинна стати головною метою розвитку суспільства на період після 2010 року [10].

Першим кроком для досягнення окресленої мети стало включення відповідних положень до нового установчого договору ЄС – Лісабонського.

Із підписанням Лісабонських договорів про Європейський Союз (далі - ДЄС) і функціонування Європейського Союзу (далі - ДФЄС) у 2007 році вперше зініційовано визначення освітньої політики як загальноєвропейського інтересу, який виходить за рамки національних кордонів [24].

Також даним договором було розділено рівні компетенції у різних сферах політики між державами-членами та ЄС за трьома категоріями: виключна, спільна та координуюча (допоміжна). У рамках допоміжної компетенції ЄС може здійснювати діяльність, спрямовану на підтримку, координацію та доповнення дій держав-членів [25, с.56]. Вона охоплює такі сфери: охорона здоров'я, промисловість, культура, туризм, освіта,

Питанням освітньої політики Європейського Союзу присвячені положення розділу XII ДФЄС «Освіта, професійне навчання, молодь і спорт», що містять ст. 165 і 166. Згідно ч. 1 ст. 165 Союз сприяє розвитку якісної освіти, заохочуючи співпрацю держав - членів і, якщо необхідно, підтримуючи і доповнюючи їх діяльність, повною мірою поважаючи при цьому відповідальність держав-членів за зміст процесу викладання та за організацію системи освіти, а також їх культурну і мовну різноманітність. Це положення означає, що у сфері освіти ЄС наділений в першу чергу підтримуючою і координуючою

компетенцією, і його діяльність в цій сфері має не стільки владний, скільки доповнюючий характер.

Відповідно до ч. 2 тієї ж статті діяльність Союзу у сфері освіти здійснюється за такими напрямками:

- розвиток європейського виміру в освіті, зокрема шляхом викладання і поширення мов держав - членів;
- створення сприятливих умов для мобільності студентів і викладачів, в тому числі заохочуючи академічне визнання дипломів та періодів навчання;
- сприяння співробітництву між навчальними закладами;
- розвиток обміну інформацією та досвідом з питань, які є спільними для систем освіти держав - членів;
- заохочення розвитку дистанційного навчання та ін. [24].

Вважається, що Лісабонський договір відобразив потребу у продовженні реформування освітньої політики, що в сукупності із економічною кризою, що спіткала Європу, в тому числі країни Європейського Союзу на протязі останніх років, відверте розчарування Лісабонською стратегією, що діяла у період із 2000 до 2010 рр., та, яка повинна була перетворити Європейський Союз на «найбільш конкурентноздатну та динамічну, засновану на знаннях економіку світу», спонукало європейську спільноту до перегляду пріоритетів європейської політики на наступне десятиліття та посилило впевненість європейських державотворців про необхідність виділення ключової сфери, яка і повинна стати головною метою розвитку суспільства на період після 2010 року. Такою сферою стала освіта, адже усі погоджуються із тим, що вона є основою нашого економічного, соціального та людського розвитку і реальні інвестиції в освіту в кризовий час дають шанс прорватися економіці на передові світові позиції.

У зв'язку із цим у наступному стратегічному плані розбудови ЄС, який був ухвалений у 2010 році та отримав назву «Європа 2020», та, за словами Президента Європейської Комісії Ж.-М. Баррозу, є «новим початком» для Європи, ЄС поставив освіту у центр даної стратегії, спрямованої на підтримку європейських країн щодо виходу із кризи та підйому економіки, шляхом сприяння зростанню та створенню робочих місць упродовж наступного десятиліття.

Нова стратегія була розроблена спільно інституціями Європейського Союзу та, в деякій мірі перегукується із попередньою Лісабонською стратегією, і будується навколо трьох взаємопов'язаних пріоритетів, а саме: інтелектуальне зростання (smart growth) – збільшення інвестицій в освіту, дослідження та інновації, збалансоване зростання (sustainable growth) - сприяння розвитку економіки ефективного та ощадливого використання ресурсів; інклюзивне зростання (inclusive growth) - сприяння розвитку соціально зорієнтованої економіки з високим показником зайнятості [26].

Важливо, що освіта всіх рівнів та навчання протягом життя відіграватимуть ключову роль у досягненні цих стратегічних цілей – особливо що стосується інтелектуального та інклюзивного зростання.

Прогрес по реалізації пріоритетів стратегії «Європа 2020» повинен оцінюватися по п'яти основним показникам, два з яких прямо відносяться до освіти та наукових досліджень:

- 3% ВВП Європейського Союзу має бути інвестовано у сферу досліджень і розробок;

- частка молоді з неповною середньою освітою повинна бути скорочена до менш ніж 10%, з нинішніх 15%, а частка населення у віці 30-34, яка отримала вищу освіту, повинна збільшилася з 31% (сьогодні), принаймні на 40% [27, с. 10].

Згідно ініціатив «Європа 2020», щодо реалізації стратегії «Європа 2020», вирішити ці проблеми країни Європи планують за рахунок підвищення рівня якості і доступності навчання як у середній школі, так і у вищих навчальних закладах. Велика увага сфокусована на розширенні можливостей студентів навчатися за кордоном, отримувати навички і вміння, які надавали б їм можливості успішного працевлаштування, кар'єрного і професійного росту не тільки в країні проживання, але й в інших країнах світу.

Так, серед семи основних ініціатив, які передбачені у інноваційній стратегії «Європа 2020», дві безпосередньо пов'язані із освітою. Це ініціатива «Молодь у русі» (Youth on the Move), метою якої є підвищення якості та міжнародної привабливості європейської системи вищої освіти шляхом підвищення мобільності учнів, студентів, вчителів та викладачів

[28]. Друга ініціатива «Нові навички для кращого працевлаштування» (An Agenda on New Skills and Jobs) має на меті створити умови для модернізації ринку праці та дозволити представникам усіх вікових категорій здобути нові навички, необхідні для успішного працевлаштування на всіх життєвих етапах [29].

Таким чином, Європейський Союз ставить перед собою досить високі завдання, виконання яких буде складною справою. ЄС пропонує державам-членам створити національні програми реформ згідно з Стратегією «Європа 2020», а також наголошує на тісній співпраці з Європейською комісією і розвитком взаємодії між вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами та підприємствами. Цьому мають сприяти такі стратегічні інструменти ЄС як навчальна політика, «відкритий метод координації», що передбачає обмін інноваційними практиками, а також вивчення досвіду країн поза межами Європейського Союзу, звітність і моніторинг.

Із моменту початку дії стратегії «Європа 2020» прийнято цілу низку додаткових документів, які покликані впроваджувати у життя основні цілі даної стратегії. Так, 20 вересня 2011 року Європейська Комісія прийняла Повідомлення до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічного і Соціального Комітету та Комітету регіонів на тему «Підтримуючи зростання та зайнятість – порядок денний для модернізації Європейської системи вищої освіти», в якому містяться пропозиції Єврокомісії щодо значного зростання інвестицій в освіту, дослідження та інновації на 2014 - 2020 роки. У повідомленні наголошується, що однією із невирішених проблем освітньої сфери Європейського Союзу залишається порівняно не висока конкурентоспроможність вищих навчальних закладів спільноти порівняно із США. Так, за даними Академічного рейтингу університетів світу (Academic Ranking of World Universities) лише близько 200 європейських університетів з 4000 включено до найкращих 500, та лише 2 вузи країн ЄС до найкращих 20. Для покращення ситуації Єврокомісія запропонувала визначити ключові напрямки з одного боку для країн-членів ЄС та самих закладів вищої освіти (збільшення рівня досягнень для забезпечення Європи необхідними випускниками та

дослідниками; посилення якості через мобільність та транскордонне співробітництво та ін.), а з іншого – визначити внесок ЄС (підтримка реформ через обґрунтування, аналіз та прозорість політики; перетворення вищої освіти в центр інновацій, створення робочих місць та зайнятості; підтримка інтернаціоналізації європейської вищої освіти та ін.) [30].

У 2012 року Європейською Комісією було запропоновано аналітичний проект «Монітор освіти та професійної підготовки, відповідно до якого країнам пропонується до 2020 року продовжувати реформи для того, щоб підвищити результативність та ефективність систем освіти, де освітня галузь розглядається як рушій економічного зростання та створення робочих місць у європейських країнах до 2020 року [31].

11 липня 2013 року Європейська комісія повідомила про нову стратегію «Європейської вищої освіти у світі» з метою забезпечення європейських випускників міжнародними навиками, які необхідні для роботи в будь-якій точці світу, а також для того, щоб Європа залишалась найпривабливішим місцем навчання для іноземних студентів. Дані завдання Єврокомісія планує виконати шляхом зміцнення академічного партнерства в глобальному масштабі завдяки новому поколінню програм ЄС, зокрема Erasmus+ та Horizon 2020 [32].

Підсумовуючи викладене вище, можна сформулювати наступні **висновки**: а) освітня політика Європейського Союзу, розпочавши власне формування із створенням перших співтовариств, продовжує розвиватися, реагуючи на зміни в суспільстві. На нашу думку, в ході свого становлення політика ЄС у сфері освіти пройшла декілька етапів: перший етап – охоплює період із 1951 р. до 1970 р. – відбувається процес становлення Європейських співтовариств, які були утворені в першу чергу задля економічної інтеграції. Освітня сфера розглядається в основному в контексті формування внутрішнього ринку, тому не визначається як пріоритетний напрям; другий етап – охоплює період із 1971 р. до 1984 р. - відбувається побудова співробітництва держав у сфері освіти, приймаються перші спільні програми дій у сфері освіти та професійної підготовки та починає формуватись інституційна

база для їх реалізації; третій етап – охоплює період із 1985 р. до 1991 р. - підкреслюється значущість людських ресурсів, необхідність посилення компетенції і підвищення ролі Співтовариства в галузі освіти, як факторів, що спричиняють за собою подальшу, ще більш глибоку інтеграцію в економічній і соціальній сферах. Поширюються процеси інтенсифікації діяльності в галузі освіти шляхом впровадження різноманітних освітніх програм (як то Gravier, Petra, Esprit, Erasmus); четвертий етап – охоплює період із 1992 р. до 1999 р. – введення освітньої сфери до компетенції Європейського Союзу та виділення основних цілей та завдань поряд із іншими спільними політиками Союзу; п'ятий етап - охоплює період із 2000 р. до 2009 р. – побудова зони європейської освіти. Вироблення спільних завдань для держав-членів та впровадження в життя нового методу управління для їх реалізації – відкритого методу кооперації. Прийняття нового установчого акту, яким визначено, що впровадження освітньої політики є загальноєвропейським інтересом, який виходить за рамки національних кордонів; шостий етап – охоплює період із 2010 р. по теперішній час – розчарування від попередньої десятирічної програми розвитку Європейського Союзу та вироблення нової інноваційної стратегії розвитку Союзу, в основі якої стоїть сфера освіти із новими викликами для держав-членів; б) освітня політика ЄС не будучи основою для формування даної спільноти на даний момент стала ядром для економічної стабільності країн ЄС і зорієнтована на інноваційні фактори як основу конкурентоспроможності Європи; в) нормативною базою для освітньої політики ЄС є, в першу чергу, установчі договори, стратегічні програми розвитку для Союзу та його держав-членів, і додаткові документи, що видаються інститутами ЄС та покликані впроваджувати в життя основні цілі передбачені у основних актах; г) з прийнятих документів очевидно, що Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку партнерських відносин, особливо питанням інтернаціоналізації освіти та міжнародної мобільності, як студентів так, і викладачів як основних завдань, які поставлені перед ЄС до 2020 року. Для України це надзвичайні перспективи, оскільки на основі партнерських відносин, виникає

можливість нашій державі вивчати досвід інших країн, а також обмінюватися інноваційними практиками; д) у установчих актах Європейського Союзу прослідковується відмова від уніфікації освітніх політик країн-членів – за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їхньою власною прерогативою. Така ситуація зумовлена тим, що держави-члени та їх громадяни із пересторогою відносяться до поширення повноважень ЄС в даній сфері, передбачаючи загрозу в збереженні національних традицій та культурного розмаїття Європи. Тим не менш, в останні роки держави-члени демонструють все більше зближення та співпрацю у сфері освіти, що пов'язано із еволюцією, інтернаціоналізацією освіти, підготовкою до розширення. Європейський Союз лише сприяє цьому шляхом впровадження нових стратегічних інструментів, зокрема «відкритого методу координації», який здійснюється із застосуванням принципу субсидіарності. В подальшому варто досліджувати порядок реалізації даних стратегічних інструментів, зокрема, що стосується шляхів адаптації та запровадження вищезазначених інструментів ЄС в Україні.

Література:

1. Право Европейского Союза. В 2 т. Т.2. Особенная часть: учебник для бакалавров/ под. ред.. С.Ю. Кашкина. – 4-е изд., перерб. и доп. – М.: Издательство Юрайт. – 2013. – 1023 с.
2. Мусис Н. Все про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С. - 2005. – 466 с.
3. Treaty establishing the European Coal and Steel Community [Electronic resource]/ Paris, 18 April 1951. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF>.
4. Treaty establishing the European Economic Community [Electronic resource]/ Rome, 25 March 1957. - Access mode: http://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_the_european_economic_community_rome_25_march_1957-en-cca6ba28-0bf3-4ce6-8a76-6b0b3252696e.html.
5. Вільчинська Н.Ю. Освітня політика Європейського Союзу: соціально-політичний аналіз [Електронний ресурс]/ Н.Ю. Вільчинська. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_55/Gileya55/P23_doc.pdf.
6. Ларионова М.В. Формирование общего образовательного пространства в условиях развития интеграционных процессов в Европейском Союзе: автореферат дис. доктора политических наук:

23.00.04/ М.В. Ларионова: Институт международных организаций и международного сотрудничества Государственного университета – Высшей школы экономики. – Москва. – 2006. – 43 с.

7. Василюк А. Освітня політика Європейського Союзу / А. Василюк// Шлях освіти. – 2007. - №3. – С. 13 – 17.

8. Resolution of the Council and of the Ministers of Education, meeting within the Council, of 9 February 1976 comprising an action programme in the field of education. - Official Journal of the European Union. - С 38. – 19 February 1976. - P. 1–5.

9. Локшина О.І. Етапи розвитку стратегії Європейського союзу у сфері освіти [Електронний ресурс]/ О.І. Локшина. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/ITZN/em2/content/07loiuet.html>.

10. Ковальчук О.С. Формування освітньої політики країн Євросоюзу під впливом процесів глобалізації та європеїзації [Електронний ресурс]/ О.С. Ковальчук// Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Наукові дослідження та їх практичне застосування. Сучасний стан та шляхи розвитку» (1-12 жовтень 2013р.). – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer32/1059.pdf>.

11. Treaty on European Union// Official Journal of the European Union. – 1992. - 29 July. – С 191.

12. Пашков В.О. Політика ЄС у сфері вищої освіти: процес становлення та основні етапи/ В. О. Пашков// Грані. - Д. : Дніпропетровський нац. ун-т, Центр соц.-політ.досліджень, 2011. - 3. - С. 138-142.

13. Green Paper on the European Dimension of Education [Electronic resource]/ COM (93) 457 final, 29 September 1993. - Access mode: http://ec.europa.eu/green-papers/pdf/education_gp_com_93_457.pdf.

14. White Paper on Education and Training - Teaching and Learning - Towards the Learning Society [Electronic resource]/ COM (95) 590 final, 29 November 1995. - Access mode: <http://aei.pitt.edu/1132/>.

15. Education –Training – Research. The obstacles to transnational mobility. Green Paper [Electronic resource]/ COM(96) 462 .final, 2 October 1996. - Access mode: http://old.certh.gr/libfiles/PDF/MOBIL67_education_mobility_obstacles_gp_COM_96_462.pdf.

16. Learning in the Information Society: Action Plan for a European Education Initiative (1996-1998) [Electronic resource]/ COR (96) 471 final, 2 October 1996. - Access mode: <http://aei.pitt.edu/1200/>.

17. Towards a Europe of knowledge. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions [Electronic resource]/

COM (97) 563 final, 12 November 1997. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1997:0563:FIN:EN:PDF>.

18. Treaty of Amsterdam amending the Treaty of European Union, the treaties establishing the European communities and related acts. - Official Journal of the European Union. - C 340. - 10 November 1997.

19. Education and Training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010. The work programme on the future objectives of education and training systems [Electronic resource]. - Access mode: http://www.ihep.org/assets/files/gcfpfiles/diverse_systems_shared_goals.pdf.

20. Ломакина И.С. Принцип субсидиарности и сфера образования в ЕС/ И.С. Ломакина// Вестник Московского государственного областного университета серия «Педагогика». – 2009 г. – № 1. - С. 49 - 57.

21. Report from the Commission «The concrete future objectives of education and training systems» [Electronic resource]/ COM(2001) 59 final, 31 January 2001. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0059:FIN:EN:PDF>.

22. Краєвська О. Освітня політика Європейського Союзу: становлення та механізми реалізації/ О. Краєвська// Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2011. – Випуск 28. – С. 53-65.

23. Tilford S., Whyte P. The Lisbon Scorecard X. The road to 2020. - London: Center for European Reform. – 2009. – 101 p.

24. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union// Official Journal of the European Union. – 2012. - C 326/01.

25. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу/ В. Муравйов, І. Березовська// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 2009. - № 37. – С. 53-57.

26. Communication from the Commission Europe 2020 “A strategy for smart, sustainable and inclusive growth» [Electronic resource]/ COM(2010) 2020 final, 3 March 2010. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

27. Harry de Boer, Paul Benn Eworth, Don Westerheijden, Jon File. Engaging in the Modernisation Agenda for European Higher Education. ESMU. - 2012. – 72 p.

28. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «Youth on the Move. An initiative to unleash the potential of young people to achieve smart, sustainable and inclusive growth in the European Union» [Electronic resource]/ COM(2010) 477 final, 15 September 2010. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0477:FIN:EN:PDF>.

29. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «An Agenda for new skills and jobs: A European contribution towards full employment» [Electronic resource]/ COM(2010) 682 final, 23 November 2010. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0682:FIN:en:PDF>.

30. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems» [Electronic resource]/ COM(2011) 567 final, 20 September 2011. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF>.

31. Education and Training Monitor 2012. European Commission// Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2012. – 68.

32. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «European higher education in the world» [Electronic resource]/ COM(2013) 499 final, 11 July 2013. - Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0499:FIN:EN:PDF>.